

იმპორტშენაცვლება და ქვეყნის ეკონომიკური უსაფრთხოება

ზვიად ბეშკენაძე

ეად, ანსუ-ის ასოცირებული პროფესორი

THE IMPORT SUBSTITUTION POLICY END ECONOMICAL SECURITY OF COUNTRY

Zviad Beshkenadze,

Doctor of Economics, Associated professor of ATSU

SUMMARY

The article related to the import substitution policy and economical security of Country. For Country the first term (problem) is applying the economic security of Country. For that it's important to arrange foreign economic police of country. At present one of the main direction is the import substitution policy. The article related to the import substitution strategy. Between many directions of his realization the priority has given to the so called "the policy of competitive import substitution". Because it does not provoke temporary closing of old technologies and closed economics of native market. Furthermore it ensures development of it's directions, rising of competitive and providing a maximum of multiplicative animated effects.

საკვანძო სიტყვები: ეკონომიკური უსაფრთხოება, იმპორტშენაცვლების პოლიტიკა, კონკურენტული იმპორტშენაცვლება, კონკურენტუნარიანობა, იძულებითი იმპორტშენაცვლება.

ძირითადი ტექსტი

ქვეყნის ეკონომიკური უსაფრთხოება - ეს ქვეყნის ეკონომიკის ფუნქციონირების ისეთი რეჟიმი, რომლის დროსაც: დინამიურად ვითარდება ბიზნესი (მენარმეობა); ქვეყნის ბიუჯეტი ღებულობს იმ რაოდენობის შემოსავლებს, რაც საკმარისია მისი ინსტიტუციების სრულფასოვანი ფუნქციონირებისათვის და აუცილებელი ვალდებულებების დასაფარავად; ყველა სახის ბაზარი (სამომხმარებლო, შრომის და მთლიანად რესურსების, ფინანსური და ა.შ.) გაჯერებულია მაღალი ხარისხის პროდუქციით, რომელზეც ფასები სტაბილურია; მოსახლეობის აბსოლუტური უმრავლესობა უზრუნველყოფილია იმ მოცულობის შემოსავლებით, რომელიც განაპირობებს - მათი ცხოვრების მაღალ, საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამის დონეს; მისი ეკონომიკა ინარჩუნებს მდგრადობას არასასურველი ეგზოგენური და ენდოგენური ფაქტორების ზემოქმედების შემთხვევაშიც.

ქვეყნის ეკონომიკური უსაფრთხოება სხვადასხვა საშინაო და საგარეო ფაქტორებისა და რისკების ზემოქმედების ქვეშაა. ესენია: სოციალური, პოლიტიკური, ეკონომიკური, სანარმოო, ტექნოგენური, ინოვაციური და სხვა ხასიათის რისკები. ის ძლიერდება ისეთი საფრთხეებით, როგორცაა: მოსახლეობის დაბალი შემოსავლები, მსყიდველუნარიანობა

და სამომხმარებლო მოთხოვნა, ვინრო და დაუცველი საშინაო ბაზარი, მზარდი ინფლაცია და ეროვნული ვალუტის გაუფასურების მაღალი ტემპები, სუსტად განვითარებული რეალური და სოციალური ინფრასტრუქტურა, დაბალი ტექნოლოგიური დონე და ძირითადი სანარმოო ფონდების ცვეთა, დაბალეფექტური მართვა და სხვ.

ამდენად, ქვეყნის ეკონომიკური უსაფრთხოების უზრუნველყოფისთვის საჭიროა შემდეგი ამოცანების გადაჭრა:

მინოდების სფეროში: ქვეყნის ხელთ არსებული რესურსების ეფექტური გამოყენება და მათი რაციონალური განაწილება; ეკონომიკის დარგობრივი სტრუქტურის სრულყოფა - საბაზისო ტრადიციულ დარგებთან ერთად მათთან დაკავშირებული მიმართულებებისა და, ასევე, სხვა, მაღალი დამატებული ღირებულების მქონე დარგების განვითარება; მაღალინტეგრირებული კომპლექსების — კლასტერული გაერთიანებების შექმნა-განვითარება სახელმწიფოს დირიჟისტული კლასტერული პოლიტიკის გატარებით; თანამედროვე ტექნოლოგიების ათვისება, როგორც საშინაო, აგრეთვე საერთაშორისო ინვესტიციების ხელშეწყობითა და მთლიანად სწორი სახელმწიფო რეგულირების საშუალებით;

მოთხოვნის სფეროში: მოთხოვნის (სამომხმარებლო, სანარმოო-საინვესტიციო, სამთავრობო მოთხოვნის) სტრუქტურის გაუმჯობესება, მისი ხარისხისა და მოცულობის ზრდა; საშინაო გადახდისუნარიანი მოთხოვნის პროტენციის მაქსიმალურად გამოყენება მისი იმპორტიდან ადგილობრივი წარმოებისკენ მიმართვის გზით, სწორი საგარეო-სავაჭრო, საბიუჯეტო-სავადასახადო, შესყიდვების, შემოსავლებისა და ხელფასი-ფასების, ფულად-საკრედიტო და სავალუტო, კონკურენტის და სხვ. პოლიტიკის გამოყენებით;

სავაჭრო ვაჭრობის მიმართულებით: იმპორტის მოცულობის შემცირება და მისი სტრუქტურის გაუმჯობესება — სანყის ეტაპზე ტრადიციული, არსებული იმპორტშემცველი წარმოების მხარდაჭერისა და ანალოგიური წარმოების იმპორტის შეზღუდვის, თანამედროვე მანქანა-დანადგარებისა და მონეობილობების შემოტანის ხელშეწყობის გზით; ექსპორტის გაზრდა და მისი სტრუქტურის გაუმჯობესება — ექსპორტის სანედლეულო ორიენტაციის მაღალრენტაბელური მიმართულებით შეცვლა და საბოლოოდ ვაჭრობის პირობების გაუმჯობესება და სხვ.;

მიმოქცევის სფეროში: საფასო დისპარიტეტის აღმოფხვრა; დოლარიზაციის (სავალუტო ჩანაცვლებისა და პარალელური ბრუნვის) მასშტაბების შემცირება; ეროვნული დანაზოგის გაზრდა; ფინანს-

ური რესურსების ღრმა დეფიციტის პირობებში მისი მოპოვების ალტერნატიული საბაზრო მექანიზმების გამოყენება - მათ შორის უპირველესად ფასიანი ქაღალდების ბაზრის განვითარება და სხვ.

კონკურენციის მიმართულებით: საბანკო-საკრედიტო და სანარმოო კარტელების დემონტაჟი და კონკურენციისათვის ხელშეწყობა, სწორი სახელმწიფო რეგულირების უზრუნველყოფით, შრომის ბაზრის განვითარება და სხვ.;

შემოსავლების გადანაწილების მიმართულებით: მოსახლეობის სავალო ტვირთის შემცირება; სოციალური პოლარიზაციის, შემოსავლების (და ქონებრივი) კუთხით ღრმა დიფერენციაციის აღმოფხვრა;

ეკონომიკური უსაფრთხოების უზრუნველყოფისთვის საჭიროა უპირველესად გონივრული საგარეო-ეკონომიკური პოლიტიკის გატარება. მის ერთ-ერთ ძირითად მიმართულებას წარმოადგენს იმპორტშენაცვლების პოლიტიკა.

იმპორტშენაცვლების პოლიტიკა ორიენტირებულია საშინაო ბაზრის მოთხოვნილებებზე და მიზნად ისახავს თვითდაყმაფილებადი ეკონომიკის ფორმირებას მრეწველობის წამყვანი დარგების განვითარების საშუალებით. უფრო კონკრეტულად: იმპორტშენაცვლების პოლიტიკა მიმართულია განსაზღვრული საქონლის იმპორტის შემცირების ან შეწყვეტისკენ, ქვეყნის შიდა ბაზარზე ანალოგიური სამამულო წარმოების პროდუქციის ჩანაცვლების გზით, რომელიც ხასიათდება ადეკვატური, ან უფრო მაღალი სამომხმარებლო თვისებებით და იმპორტთან შედარებით ნაკლები (ან არა მაღალი) ფასებით. იმპორტშენაცვლების სტრატეგიაში კი მოიაზრება გრძელვადიან პერსპექტივაზე გათვლილ ღონისძიებათა ერთობლიობა, რომელიც უზრუნველყოფს გარკვეული სამამულო პროდუქციის წარმოებას ანალოგიური იმპორტული პროდუქციის მომხარების შემცირების პირობებში.

აღსანიშნავია, რომ დღევანდელი სამრეწველო ქვეყნები, თავიანთი განვითარების საწყის ეტაპზე, იცავდნენ თავიანთ მრეწველობას იმპორტული კონკურენციისაგან. ასე მაგალითად, აშშ მიმართავდა იმპორტშენაცვლების პოლიტიკას სამოქალაქო ომიდან დაწყებული მეორე მსოფლიო ომის ბოლომდე, ანუ მანამდე ვიდრე ამერიკულმა ფირმებმა არ მიაღწიეს საერთაშორისო კონკურენტუნარიანობას. ასევე იაპონია 1950 -იან წლებში - საავტომობილო მრეწველობის, ფოლადის წარმოებისა და ელექტრონიკის სფეროში მსოფლიო ლიდერობის მოპოვების დასაწყისში მიმართავდნენ პროტექციონისტურ პოლიტიკას. როდესაც ამ დარგებმა მოიპოვეს კონკურენტუნარიანობის საკმარისი დონე, დაცვა მოცემულ დარგებზე მოხსნილი იქნა.

იმპორტშენაცვლება მიღებული იყო თითქმის საყოველთაოდ 50-იან წლებში, როგორც ინდუსტრიული განვითარების ძირითადი მიმართულება. სამრეწველო საქონლის იმპორტის ადგილობრივი პროდუქცი-

ით შეცვლის კურსს თან ახლდა ეროვნული მრეწველობის საერთაშორისო ბაზრის ზემოქმედებისგან მკაცრი დაცვის კურსი. პირველ ეტაპზე, როდესაც, როგორც წესი, ჩანაცვლება ხდებოდა სამომხმარებლო საქონლის იმპორტის, ის ემსახურებოდა განვითარებადი ქვეყნების სამეურნეო სტრუქტურის დივერსიფიკაციას, მრავალი საქონლით თვითუზრუნველყოფას. მსხვილ განვითარებად ქვეყნებში სამამულო პროდუქციამ თითქმის მთლიანად გამოდევნა იმპორტი. სამომხმარებლო საქონლის იმპორტ-ჩანაცვლების შესაძლებლობების შემცირებასთან ერთად ამ ქვეყნებმა დაიწყეს საბაჟო დაცვის განვრცობა ისეთ შუალედურ საქონელზეც, მაგალითად, როგორიცაა ავტომობილები, კორპუსები, ფოლადი, ნავთობპროდუქტები.

მიუხედავად ეკონომისტებს შორის ბოლო პერიოდში დომინირებადი მოსაზრებისა, რომ იმპორტშენაცვლების პოლიტიკამ იმ შედეგს (მაღალ ეკონომიკურ ზრდას, ქვეყნის კეთილდღეობის ამაღლებას და სხვ.) ვერ მიაღწია, რასაც მისგან მოელოდნენ (ამაზე ქვემოთ იქნება საუბარი) მიგვაჩნია, რომ, მთლიანობაში იმპორტშენაცვლების პოლიტიკამ (ექსპორტორიენტირების პოლიტიკასთან ერთად) მნიშვნელოვანი დადებითი როლი ითამაშა რიგი განვითარებადი ქვეყნის (განსაკუთრებით იმ ქვეყნებში — სამხრეთ კორეა ტაილანდი და სხვ. — რომლებიც პროტექციონისტურ ზომებთან ერთად კომპლექსურ ეკონომიკურ ღონისძიებებს იყენებდნენ, მაგალითად, როგორიცაა: დაბალპროცენტანი სესხების შეთავაზება, მთავრობის მხარდაჭერა კვლევასა და განვითარებაზე და სხვ.) ეკონომიკური განვითარების ამაღლების საქმეში (ამას საერთაშორისო გამოცდილებაც ადასტურებს). მრავალ განვითარებად ქვეყანაში შეიქმნა მთელი რიგი გადამამუშავებელი მრეწველობის დარგი, გაიზარდა თვითუზრუნველყოფის დონე და სხვა.

იმპორტშენაცვლების სტრატეგიის განხორციელების საკითხი საკმაოდ დისკუსიურია არა მხოლოდ საქართველოში არამედ მთლიანად განვითარებად და გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნებში. მიუხედავად თვით მის მხარდაჭერებს შორის აზრთა სხვადასხვაობისა მკვლევართა უმეტესობა მიუთითებს სამამულო წარმოების კონკურენტუნარიანობის ზრდის აუცილებლობაზე საშინაო და საგარეო ბაზრებზე, რომელიც განიხილება ეროვნული უსაფრთხოების უზრუნველყოფის მთავარ დეტერმინანტად. მთავარი აქცენტი კეთდება აგრეთვე იმაზე, რომ ორიენტაცია უნდა გაკეთდეს განვითარების არა სანედლეულო მოდელზე, არამედ ე.წ. “კონკურენტულ იმპორტშენაცვლებაზე” ეროვნული და რეგიონული ეკონომიკის პრიორიტეტულ სექტორებში.

კონკურენტულ იმპორტშენაცვლებაში კი მოიაზრებენ იმ ადგილობრივი დარგების საქონლით იმპორტული პროდუქციის ჩანაცვლების პროცესს, რომელზეც არის მაღალი და სტაბილური მოთხოვნა როგორც საშინაო, აგრეთვე საგარეო ბაზარზე და, რომ-

ლებიც შეირჩევიან კეთილსინდისიერი კონკურენციის შედეგად. შესაბამისად, კონკურენტული იმპორტშენაცვლების პოლიტიკა გულისხმობს ადგილობრივი წარმოების კონკურენტული პოტენციალის ამალღებას ეკონომიკაში მოდერნიზებული წარმონაქმნების აქტივიზაციის საფუძველზე [3:128].

იმპორტშენაცვლება სასიცოცხლოდ აუცილებელია ქვეყნის სუვერენიტეტისათვის, მისი ეკონომიკის უსაფრთხოებისათვის. ხოლო ამ ამოცანის გადაჭრისათვის კი საჭიროა მასშტაბური ცვლილებები უპირველესად თვით ეკონომიკაში. იმპორტშენაცვლების სტრატეგიის განხორციელების აუცილებლობა დიდი ხანია დგას დღის წესრიგში, განსაკუთრებით სავაჭრო (და მთლიანად საგადასახდელო ბალანსის მნიშვნელოვანი პუნქტების) ბალანსის მსხვილი და ქრონიკული დეფიციტის, მრავალწლიანი სავალუტო კრიზისის, კვლავწარმოებით სექტორში მოძველებული საწარმოო აპარატისა და ტექნოლოგიური ჩამორჩენილობის და, შედეგად, დაბალკონკურენტუნარიანობის, ფინანსური რესურსების ქრონიკული დეფიციტის და სხვ. პირობებში. ეს ქვეყნის ეკონომიკას აყენებს სიტუაციაში, როდესაც მთელი სისრულით დგას ყველა არსებული საშინაო რესურსების მობილიზებისა და ეკონომიკისადმი მხარდაჭერის საკითხი, რათა თავიდან იქნეს აცილებული სრული ეკონომიკური და სოციალური კოლაფსი.

შედეგზე ორიენტირებული იმპორტშენაცვლება შესაძლებელია არა მხოლოდ საბაზისო დარგების, არამედ მასთან დაკავშირებული დარგების განვითარებითა და ურთიერთქმედებით. მაგალითად იმპორტშემცველი ისეთი საბაზისო დარგის განვითარებისთვის, როგორც სოფლის მეურნეობა აუცილებელია მრეწველობის იმ დარგებისა და ქვედარგების განვითარება, რომლებიც მოამარაგებენ მას მანქანა-დანადგარებითა და მოწყობილობებით. იმპორტშენაცვლება არა უბრალოდ იმპორტული საქონლის სამამულო პროდუქციით ჩანაცვლების პროცესია სხვადასხვა მექანიზმების გამოყენებით, არამედ სამრეწველო პოლიტიკის სტრატეგიული ინსტრუმენტია, რომელიც ორიენტირებულია მოდერნიზებული წარმონაქმნების აქტივიზაციაზე, თანამედროვე, კონკურენტუნარიანი, მაღალი დამატებული ღირებულების მქონე წარმოების შექმნაზე. ამასთან, მაღალი დამატებული ღირებულების შექმნისათვის აუცილებელია მაღალკვალიფიციური კადრები და მსხვილი კაპიტალდაბანდებები, რამდენადაც სწორედ მაღალი დამატებული ღირებულება წარმოადგენს ერთ-ერთ ძირითად პირობას ქვეყნის ეკონომიკური წარმატებისათვის და კეთილდღეობისათვის. ამას გარდა იმპორტშენაცვლების ამოცანის გადაჭრა დამოკიდებულია, ასევე, მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარებასთან, რამდენადაც ისინი

უფრო მოქნილები არიან ვინაშე სასაქონლო ორიენტაციიდან და მცირე საწარმოო დანახარჯებიდან გამომდინარე.

თუმცა, აღსანიშნავია, რომ იმპორტშენაცვლების პოლიტიკა დაკავშირებულია შემდეგ საშიშროებებთან:

ჯერ ერთი, არსებობს სახელმწიფოს ფრაგმენტული და არასრული მხარდაჭერის საშიშროებები (განსაკუთრებით თუ საქმე გვაქვს ე.წ. "იძულებით იმპორტშენაცვლებასთან" მხოლოდ აგროსასურსათო სფეროში). მხოლოდ იმპორტის დისკრიმინაცია თუ შეზღუდვა სატარიფო და არასატარიფო მექანიზმებით, ფინანსური თუ სავალუტო ინსტრუმენტარებით მიგვიყვანს არა კონკურენტუნარიანობისა და პროდუქციის ხარისხის ზრდასთან, არამედ ეროვნული საქონელმწარმოებლების დემოტივაციასთან დაწერგონ ინოვაციები.

შემდეგ მეორე, საწყის ეტაპზე დაბალკონკურენტუნარიანობა და წარმოების მოცულობის დაბალი მასშტაბები, ფინანსური რესურსების სიმწირე, ვენჩურულ კაპიტალთან ნაკლებხელმისაწვდომობა, არასათანადო სახელმწიფო მხარდაჭერის პირობებში შესაძლებლობას არ მისცემს მათ განხორციელონ ინვესტირება მოდერნიზაციაში, რაც შეიძლება გამოიხატოს მოდერნიზაციის კვაზინოვაციებში და იმიტაციურ იმპორტშენაცვლებაში. ამ შემთხვევაში შედეგი იქნება არამულტიპლიკაციური და უმნიშვნელო;

დაბოლოს, არაეფექტური სახელმწიფო მართვის, რეგულირებისა და ზედამხედველობის პირობებში არსებობს მეტისმეტი სახელმწიფო რეგულირების, მისი აპარატის კიდევ უფრო ჰიპერტროფიული გაზრდის, კორუფციისა და ნომენკლატურული ბიზნესის აყვავების, ბაზრის მონოპოლიზაციისა და კონკურენციის მექანიზმის შეზღუდვის და სხვ. საფრთხეები, რომელიც, პროცესების ასეთი განვითარების შემთხვევაში, მიგვიყვანს საბაზრო ურთიერთობების არაეფექტურობასთან და პოლიტიკის სრულ კრახთან.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Конкуренция, Майкл Портер, М.: „Вильямс“, 2005, 602ст.
2. Реальные модели и инструменты импортозамещения в экономике России, В. М. Юрьев, Е. К. Карпунина, Е. А. Колесниченко, Вестник Тамбовского университета. Серия: Гу-манитарные науки. – 2015. – № 2 (142). – С. 17-24.
3. Российское импортозамещение в условиях “новой нормальности”, Л. Г. Матвеева, О. А. Чернова, TERAECOMICUS, 2016, Том 14 #2, ст. 127.